

Jared Diamond:

Collapse

Viking, Penguin group, 2005

ANMELDT AV DAG EINAR SOMMERVOLL
STATISTISK SENTRALBYRÅ

Jared Diamond fikk Pulitzer-prisen (1998) for sin bok «Guns, Germs and Steel». Boken kan allerede betraktes som en klassiker i skjæringen mellom geografi, biologi og økonomisk historie. «Collapse» er Jared Diamonds oppfølger. Undertitelen, «How societies may choose to fail or succeed», må jeg medgi gav meg blandete følelser. Altfor ofte er oppfølgere av store suksesser under det jevne. Dynamikken er lett å forstå: Neste bok selger godt på navnet og derfor gir reduserte insentiver til å levere et godt produkt både for forfatter og forlag. Og videre; fristelsen til å strekke egen kompetanse i populariseringens navn baner vei for ufundamentert synsing.

«Collapse» er imponerende god, og på mange måter bedre enn «Guns, Germs and Steel»

La meg tone flagg med en gang: Mr. Diamond gjør min frykt til skamme. «Collapse» er imponerende god, og på mange måter bedre enn «Guns, Germs and Steel». Sett fra en økonoms synspunkt, knytter den seg an til «Limits to growth»-debatten. Står verdenssamfunnet overfor et sammenbrudd? Vi kan litt sjablonmessig si at denne debatten holdes i live av to leire. En med «dommedagsprofeter», som svarer rungende: Ja, overbefolkning, ressursknapphet og forurens-

ing vil bringe vår sivilisasjon i kne. På den andre siden finner vi «de teknologiske optimistene»: Faresignalene er betydelig overdrevet, historien viser betydningen av substitusjon og teknologiske nyvinninger.

Bidragene til denne debatten er ofte solid forankret i en av leirene. Kjente eksempler er Bjørn Lomborgs, «The skeptical environmentalist» (2001), og den ferske, «One with Niniveh» (2004) av Paul and Anne Ehrlich hvor parallellen til Assyria spiller en avgjørende retorisk rolle.

Hans primære mål er å diskutere en rekke samfunn med ulik grad av isolasjon

Jared Diamond griper fatt i nettopp denne historiske fiberen og signaliserer som i Guns, Germs and Steel, at en lang forskerkarriere knyttet til de store linjene i menneskets historie gir ham et unikt utgangspunkt. Siden han verken assosieres med dommedagsprofetene eller tekno-optimistene ligger forholdene til rette for en balansert analyse av ulike samfunns ekspansjon og eventuelle fall. I hvilken grad disse historiene er relevante for oss i dag, overlater han til leseren å vurdere. Hans primære mål er å diskutere en rekke samfunn med ulik grad av isolasjon, og deres evne – eller manglende sådan – til å møte demografiske og økologiske utfordringer.

Påskeøya er et skrekkeeksempel. Polynesiere kom til øya en eller annen gang før år 1000 og fant en øy dekket av tett skog. Fugler som ikke var flyvedyktige, fisk og skaldyr sammen med jordbruk gav et godt næringsgrunnlag. I løpet av noen hundre år skapte de et samfunn med et femsifret antall innbyggere, men da europeerne kom til Påskeøya var de store statuene tause vitner om en svunnen kultur. Befolkningen talte nå bare et par tusen hoder og levde i største enkelhet. Hva gikk galt? I kort form, en klassisk kollaps: En stadig større befolkning i kamp om knappe ressurser. I løpet av noen hundre år var alle trærne hugget, de endemiske fulgeartene oppspist og fisken overbeskattet. Med trærne forsvant også muligheten til å lage havgående båter, noe vi trygt kan si er et tragikomisk tankekors. Tomme mager gjør mer enn å romle, og samfunnet gle over i bitre klanfeider og kannibalisme. Etter en periode med kaos, stabiliserte befolkningen seg på et langt lavere nivå tilpasset en nå karrig og ugjestmild øy. Kan Påskeøya tjene som en metafor på dagens situasjon?

Hva skiller suksessene fra kollapsene? Svarene er overraskende

Kanskje, svarer Jared Diamond, men gir også oppløftende eksempler. Tikopia er en liten øy i Stillehavet. Her har men-

Fortsetter side 27

Fortsettelse fra side 46

nesker levde i tilnærmet isolasjon i 3000 år uten ressursutarming. Spesielt interessant fra et økonometrisk synspunkt er det at Stillehavet er stort nok til å romme mange parallelle eksperimenter knyttet til befolkningsvekst og ressursknapphet. Hva skiller suksessene fra kollapsene? Svarene er overraskende og for komplekse til å antyde her.

Spesielt interessant for oss nordboere er en lang og detaljert diskusjon av den norske bosetningen på Grønland. Dette samfunnets utvikling kan følges i større detalj siden det finnes skrevne kilder. Med andre ord vi har god kjennskap til demografi, kultur, økonomi, i tillegg til geografiske begrensninger og muligheter. Som økonomer snakker vi ofte om

virksomheter på lang sikt. Ofte tenker vi da på noen tiår. I Jared Diamonds eksempler spiller forandringer som knapt er observerbare innen en generasjon en avgjørende betydning. Skildringene av avskoging på Páskeøya og metallmangel på Grønland er besnærende. Jared Diamond har en fin nese for spenningsfeltet mellom oversikt og detaljer. Flere av kapitlene, kvalifiserer til å kalles «høy-dare» og de fleste kapitlene kan godt leses separat. De som av tidsmessige hensyn vegrer seg fra å gyve løs på 575 sider med glitrende sakprosa, kan et utvalg av kapitler være et alternativ. Husk i så fall å inkludere noen av eksemplene fra vår tid. Rwanda og Den dominikanske republikk er sterke kandidater.

Selv riktig gode bøker kan inneholde skjønnhetsfeil. Etter å ha gjennomført en analytisk åpen diskusjon over mer enn fem hundre sider, slipper Jared seg løs i en passasje med overraskende bombastiske utsagn myntet på å gjendrive en del seiglivet «one-liners» i miljødebatter. Flere enn meg stusser nok her. Mest fordi at Jared Diamond imøtegår mytene essensielt med «one-liners», noe som underminerer, i kraft av sin form, egen argumentasjon. Men la meg raskt skyte inn; dette er ikke mer enn en svak bismak på desserten i et ellers storveis bokmåltid.

Bon appetite!